

מעדני כתא

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת חיי שרה תשפ"א שנה שנייה גליון 60

בעניין תפלת תשלומין אם היא תפלה כנגד הקרבן או דאינו אלא בקשת רחמים

וכה"ג יש להסתפק אם עומד בסוף היום ביו"ט שני של ר"ה ועדיין לא שמע קול שופר וגם עדיין לא התפלל מנחה, או ביו"ט שני של סוכות ועדיין לא נטל לולב ולא התפלל מנחה ויש לו שהות לעשות אחד מהם, והרי מנחה תדירה ולולב ושופר אינן תדירות, אבל להמג"א כיון שללולב ושופר אין תשלומין ולמנחה יש תשלומין הרי לולב ושופר קודמין למנחה.

אמנם לעניין נר חנוכה ומגילה אם יש לו שהות להתפלל ערבית או מגילה או נר חנוכה בזה יקדים נר חנוכה ומגילה משום דפרסומי ניסא עדיף מתדיר כמבואר בגמ' דעדיף מקידוש היום.

יבואר אם בתפלת תשלומין משלים גם התפלה כנגד הקרבן

ולכא"ז צ"ע שהרי איתא בתוס' (ברכות דף כ"ו:) וכן נפסק בשו"ע (סימן ק"ח) שלתפלת מוסף ליכא תשלומין משום שהיא כנגד הקרבן ועבר זמנו בטל קרבנו, וא"כ לפי מה שאמרו בגמ' (ברכות שם) דתפלות כנגד תמידין תקנום וכן כתב הרמב"ם בפ"א מתפלה ה"ה, וכיון שתפלות כנגד תמידין לכאורה כשעבר זמנו בטל קרבנו ואינו יכול להקריב קרבן תמיד של שחר אחר זמנו וכמו שאמרו בקרבן מוסף, אלא דכשמשלים

יבואר אם תשלומי תפלה חשיב כתדיר לגבי מוסף

אמנם נראה דהנה מתבאר מדברי האחרונים דס"ל דתשלומי שחרית חשיבא אינה תדירה לגבי מוסף או דעדיפא מיניה מטעמא אחרניא, דהנה במשנה ברורה סימן ק"ח ס"ק ט"ז כתב מי ששכח ולא התפלל שחרית ומוסף ונוכר במנחה יתפלל מנחה ואחריו מוסף ואחריו שחרית ואם התפלל מוסף קודם מנחה יצא, עכ"ל, ומבואר דתפלת מוסף קודם לתשלומי שחרית וא"כ נראה דה"ה לגבי העדפה צריך להעדיף את המוסף על התשלומי שחרית, לא מבעיא להלוש דס"ל דטעמא שמקדימין את תפלת מנחה לתשלומי שחרית וכן כל תפלת תשלומין צריך להקדים את התפלה הקבועה בתחלה משום שמנחה הוא תדיר לגבי התשלומין, וא"כ מה שמקדים את המוסף לתשלומי שחרית הוא משום שהוא חשיב תדיר אלא אפי' אי נימא דלא משום דתדיר הוא מקדמין ליה אלא משום דתפלת זמנה עדיפא כזה נמי אפשר דכשם שתפלת זמנה עדיפא לאקדמוי הכי נמי עדיפא להעדיף אותה על פני מוסף.

יבואר דהצ"ח ס"ל דתפלת תשלומין לא חשיב כהתפלה התדירה שאותה הוא משלים

והנה בצ"ח ברכות דכ"ו א' כתב דמי שטעה ולא התפלל שחרית שצריך להתפלל מנחה שתיים, והרי הוא עומד בסוף זמן תפילת המנחה, ואין לו שהות להתפלל שתי תפילות ואין בידו להתפלל אלא אחת מהם, דלמ"כ המ"א סוף סימן רפ"ו דמי שעומד בסוף היום והרי הוא צריך להתפלל מנחה ומוסף ואין בידו להתפלל אלא אחת מהם, דאף דמנחה הוא תדיר מ"מ צריך להתפלל מוסף משום דתפילת מנחה יש לו תשלומין בערבית ותפילת מוסף אין לו תשלומין להכי עדיף שיתפלל מוסף, ותפילת מנחה ישלמין בערבית, ולפ"ז כתב דה"ה במי שצריך להתפלל מנחה ותשלומי שחרית ואין בידו אלא להתפלל אחת מהם שיתפלל תשלומי שחרית, ובערבית ישלים את תפלת המנחה, שהרי קי"ל אין תשלומין אלא בתפילה הסמוכה לו, ואם יתפלל מנחה ולא ישלים את השחרית תו לא יוכל להשלמין בערבית, ונמצא דהמנחה יש לו תשלומין בערבית ותשלומי שחרית אין לו תשלומין, ולהכי יתפלל תשלומי שחרית ולא מנחה כמ"כ המ"א לענין מוסף ומנחה, עכ"ל. אמרנו דתשלומי תפלה חיוב אחרניא הוא א"כ לא נתחייב בה לא בגדלותו, ולמשנ"ת שאינו מתחייב מתשלומין של שחרית וע"כ דס"ל או משום דחשיבא תדירה טפי מתשלומין דתפלת תשלומים חשיבא כתפלה בפני עצמה, או משום דתפלת שעתה חשיבא טפי מתפלת תשלומין ולא משום דהוא חשיב תדיר טפי וכמשנ"ת.

יבואר אם תשלומי שחרית אינו חשיב כשחרית כלל אלא תפלה מחודשת או דחשיב כתפלת שחרית חסירה משום שהיא שלא בזמנה

והנה למשנ"ת דתשלומי תפלה אינה חשובה כאותה תפלה שמשלים אלא כתפלה אחרת, שהרי לא חשיבין ליה כתדירה לגבי מוסף, אמנם לפ"ז יש לזון לגבי מה שנסתפקנו אם קטן ששכח להתפלל מנחה ביום אחרון של ימי קטנותו ונוכר בליל הבר מצוה אם צריך להשלים תפלתו, ושורש הספק הוא אם הוא תפלה שנתחייב בקטנותו שפיר צריך להשלים אבל אם הוא תפלה שמתחייב בגדלותו אפשר שלא נתחייב בחיוב של חינוך כשנעשה גדול, ואי נימא שתשלומין הוא חיוב תפלה שהחסיר אלא שמתפלל אותה בזמן אחר שפיר איכא למימר דנתחייב בתפלה זו בקטנותו, אבל אי נימא דתשלומי תפלה חיוב אחרניא הוא א"כ לא נתחייב בה לא בגדלותו, ולמשנ"ת שאינו מתחייב בגדלותו חיוב של חינוך א"כ אינו צריך להשלים תפלתו וצ"ע.

אמנם אי נימא דהא דמוסף עדיף על תשלומי שחרית אינו משום שאינו חשוב שחרית אלא משום שאינו חשוב כתפלת זמנה דתפלת זמנה חשובה יותר אין ראיה שהוא חיוב תפלה חדש אלא משום דחיוב דתשלומין אינו חשוב כתפלת זמנה ולפ"ז אפשר לקיים מה שכתבנו דקטן ששכח להתפלל מנחה ביום אחרון של ימי קטנותו ונוכר בליל הבר מצוה צריך להשלים תפלתו משום דנתחייב בתפלה זו בקטנותו ואפ"ה שפיר יש לומר דתפלת מוסף עדיפא וחשיבא מיניה משום דתפלת חובת זמנה עדיפא.

הנה במגן אברהם (סימן רפ"ו ס"ק ג') כתב לעניין מי שאין לו שהות להתפלל אלא תפלה אחת או מנחה או מוסף וז"ל, ונ"ל דאם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתייהן יתפלל מוסף, דמנחה יש לה תשלומין בערבית עסי' ק"ח, עכ"ל. *

ולפ"ז כתב הצ"ח דה"ה במי שצריך להתפלל מנחה ותשלומי שחרית ואין בידו אלא להתפלל אחת מהם שיתפלל תשלומי שחרית, ובערבית ישלים את תפילת המנחה, שהרי קי"ל אין תשלומין אלא בתפילה הסמוכה לו, ואם יתפלל מנחה ולא ישלים את השחרית תו לא יוכל להשלמין בערבית, ונמצא דהמנחה יש לו תשלומין בערבית ותשלומי שחרית אין לו תשלומין, ולהכי יתפלל תשלומי שחרית ולא מנחה כמ"כ המ"א לענין מוסף ומנחה.

כמה ספיקות במצוות שאין להם תשלומין ומצוות שיש להם תשלומין איזה מהם קודם

וכן יש להסתפק אם יש בידו להתפלל מנחה בשבת או סעודה שלישית דלדעת המג"א יאכל סעודה שלישית ולא יתפלל מנחה אפי' שמנחה היא תדירה משום שלסעודה שלישית אין תשלומין ולמנחה יש תשלומין.

* בעניין תשלומי שחרית ומוסף איזה מהם קודם

ובענין הנ"ל נשאלתי במי ששכח יעלה ויבוא בשחרית של ר"ח ונוכר אחר שהתפלל מנחה ויש לו שהות להתפלל תשלומי שחרית או מוסף איזה מהם יעדיף. אמנם במשנה ברורה סימן רפ"ו ס"ק י"ג כתב וז"ל ואם הוא סמוך לערב ואין לו שהות להתפלל שתייהן יתפלל מוסף דמנחה יש לה תשלומין בערבית מוש"כ במוסף, ובספר גדול מרובה חולק עליו מהירושלמי שמפורש להיפוך, וכן הקשה עליו בספר בית מאיר ובחיידושי הגר"ע א"מ ישיבו בדוחק, עכ"ל, ומבואר דלענין מנחה ומוסף לא ברירא ליה להמ"ב מה יעשה. אמנם בנידון דידן יש להסתפק משום דתרווייהו אין להם תשלומין שהרי גם תשלומי שחרית אין לו תשלומין אלא בתפלה הסמוכה לו, וא"כ יש לומר דתשלומי שחרית עדיפא דחשיב תדיר לעומת מוסף דתשלומי שחרית בפשטות דינה כשחרית שהרי כזה משלים את השחרית וא"כ היה נראה דתשלומי שחרית עדיפא.

יבואר דשיטת הכנה"ג דאחר שהתפלל מוסף אינו חוזר ומתפלל שחרית בשביל מה שחסיר יעלה ויבוא

אמנם נראה דמתלאת טעמי תפלת מוסף עדיפא דהנה כתב המשנה ברורה סימן תכ"ב ס"ק ד' וז"ל כתב הכנה"ג דדוקא בשנוכר קודם שהתפלל מוסף אבל אם לא נזכר עד שהתפלל מוסף יצא בדיעבד במה שהזכיר קדושת היום בתפלת מוסף וא"כ לחזור ולהתפלל שחרית וכמו דמקילין בזה בסיון קכ"ו ס"ג בש"ץ לכתחלה יש להקל בזה עכ"פ ביחיד בדיעבד והעתיקו במג"א שם בסק"ג אבל בשו"י ברכה בשם הרשב"א כתב דביחיד לעולם חוזר ואפילו כבר התפלל מוסף וכן הסכים בספר מור קציעה אלא דכתב דמ"מ משום ספק יתנה דאם אינו חייב מתפלל הוא בתורת נדבה אכן אם כשהיה מתפלל ג' ראשונות ע"ד להתפלל מוסף נזכר שלא אמר יעלה ויבוא בתפלת שחרית בדאי יש להורות שסיים התפלה בשל שחרית ואח"כ יתפלל מוסף, עכ"ל, ומבואר דלדעת הכנסת הגדולה אם יתפלל מוסף יצא ד"ח שניהם וא"כ לכאורה עדיפא להתפלל מוסף ואע"פ שבעיקר הדיון לא קוית, אבל יש לצרף גם את שיטת הראב"ד שיכול להשלים תפלה שלא התפלל גם בתפלה שאינה סמוכה, וא"כ עדיפא להתפלל מוסף מתשלומי שחרית. והנה אף שהתפלל מנחה והזכיר יעלה ויבוא מ"מ לא מהני בזה להשלים חסרונו של שחרית כמבואר בשע"צ שם ס"ק ד' וז"ל נראה לו דאף לדעה זו, אם ארע שהתפלל מנחה מקודם מוסף והזכיר יעלה ויבוא, אין זה תקון למה שלא הזכיר בשחרית, דאין לנו אלא מה שנאמר בגמרא שמוסף הוא תקון לתפלת שחרית, ועל כן יחזור ויתפלל עוד תפלה לתשלומין על שחרית, וכן משמע מדברי הרא"ש על אותה סוגיא בברכות, עיין שם לענין ש"ן, עכ"ל, ומבואר דמנחה לא היה תיקון למה שלא החסיר יעו"י בשחרית.

ועוד נראה ע"פ מה שחקרו ודברנו בגדר מי ששכח יעלה ויבוא אם חשיב כלא התפלל כלל או להתפלל וחסר לו הזכרה ותלו בזה את פלוגתתם של בעלי התוס' אם מי ששכח יעו"י במנחה של ר"ח אם צריך להשלים ולהתפלל ערבית שתיים אף שלא הזכיר יעו"י בתפלתו, אמנם כבר נודע בבית המדרש שמוכרח מכמה דוכתא דלכו"ע לא חשיב מי שלא הזכיר יעו"י בתפלתו כאילו לא התפלל וכמו שלא הזכיר יעו"י בתפלתו חשוב כלא התפלל כלל א"כ איך מהני מה שזכיר במוסף והרי לא יכול להחשיב את תפלתו הראשונה למאה ברכות משום דלא חשיב ככרבה לבטלה.

ועיניין בקהלות יעקב ברכות שהזכיר דבדוואי אינו חשיב כלא התפלל כלל וכמשנ"ת, שהרי אמרו בגמ' ברכות דף ל' ע"ב דש"ץ ששכח יעו"י בשחרית אינו חוזר שהרי עתיד להזכירו במוסף ואי נימא דמי שלא הזכיר יעו"י בתפלתו חשוב כלא התפלל כלל א"כ איך מהני מה שזכיר במוסף והרי לא התפלל שחרית כלל ומוכרח לכאורה דלכו"ע לא חשיב כלא התפלל כלל אלא שחסר לו בתפלה והיינו דחסר לו בשלמות התפלה, וכן מבואר מרא דאם חסר הזכרה יכול לצאת מזה"ש דלא חשיב כלא התפלל כלל וא"כ לכאורה מוסף עדיפא דלא התפלל כלל. ונראה למשנ"ת נראה לכאורה שאם לא התפלל שחרית כלל בזה עדיפא שיתפלל תשלומי שחרית משום שהוא תדיר ולתרווייהו אין תשלומין ובהו אמרין שיתפלל תפלת שחרית שהיא התדירה ולא את המוסף שאינה תדירה.

תפלתו הרי הוא מקיים התפלה שכנגד אבות דהיינו הבקשת רחמים שבתפלה, אבל התפלה שהיא כנגד הקרבן לא קיים, וא"כ גם כשהוא משלים תפלת מנחה שחיסר הרי הוא מפסיד הא דתפלת מנחה שהיא כנגד הקרבן תמיד של בין הערביים, וא"כ אמאי תפלת מוסף עדיף ממנחה משום שיש לה תשלומין הרי למה שהמנחה כנגד הקרבן אינו משלים כלל, וא"כ תפלת מנחה עדיף שהרי מנחה היא תדירה ועדיף ממוסף, והשלמתה בערבית אינה השלמה לקרבן שבה, וצ"ע.

ובספר אשר לשלמה מועד (סימן ב') כתב לבאר בזה דבר נפלא, ונרחיב קצת הדברים דהנה נחלקו בגמ' ברכות דף כ"ו אם תפלות אבות תיקנום או תפלות כנגד תמידין תקנום, ובאור שמו כתב שהרמב"ם פסק כדבריו וכתב שבתפלה כתב דכנגד תמידין תקנום ובפרק ט' ממלכים כתב דאבות תיקנום, והנה הדין שצריך להתפלל מעומד כתב ברש"י משום כוונה אבל בטור כתב בסימן צ"ח שמתפלל מעומד דומיא דעבודת הקרבן, וכתב וז"ל ולכן צריך לזהר שתהא דוגמת הקרבן ככוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים ומעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה וכו' ע"ל, והנה בעבודה אם עשאה מיושב עבודתו פסולה, ומעתה מבואר מה דיוצא לדרך מתפלל מיושב כדי לסמוך גאולה לתפלה ואח"כ מתפלל מעומד שנית, משום דתפלה מיושב אף דאינו יוצא דין תפלה שכנגד קרבנות אבל כיון דמקיים חובת תפלה מתקנת אבות שפיר מתפלל מיושב אבל אכתי לא יצא יד"ח תפלה במקום תמידין ולהכי כשיכול להתפלל מעומד שפיר חוזר ומתפלל.

ולדבריו יש לישב עוד דהנה במ"ב סימן צ"ד ס"ק כ"ו כתב דהא דחוזר ומתפלל מעומד אינו אלא כל זמן שלא עבר זמנה אבל אם עבר זמנה אינו חוזר ומתפלל ולכאורה יש לעיין בזה דאי נימא דלא יצא יד"ח תפלה אמאי בעבר זמנה אינו חוזר ומתפלל תפלת תשלומין להשלים מה שלא התפלל וצ"ע.

ולמשנ"ת נראה דהא דמי שלא התפלל שחרית מתפלל מנחה שנים לכאורה אינו יכול להשלים התפלה במקום התמידין שהרי עבר זמנו בטל קרבנו וכמו שבתפלת מוסף מי שלא התפלל אינו משלים תפלתו משום דעבר זמנו בטל קרבנו, אבל שאר התפלות שהם בקשת רחמים בזה שפיר שייך להשלים תפלתו ולהשלים הבקשת רחמים שחיסר, ולהכי אם התפלל מיושב שתפלה של בקשת רחמים הרי קיים אלא שחסר לו התפלה במקום הקרבן שהעמידה בו לעיכובא אבל התפלה במקום הקרבן אין לו תשלומין שעבר זמנו בטל קרבנו, ולהכי כל שעבר זמנו אינו חוזר ומתפלל מעומד שאינו יכול להשלים התפלה במקום הקרבן שחיסר.

אמנם אע"פ שהוא נפלא מאוד אבל הוא קשה מכמה פנים חדא דהנה אי נימא דתפלה כנגד הקרבן אינו מקיים במיושב כלל א"כ בתפלת מוסף שאינה אלא כנגד הקרבן לא יתפלל מיושב כשאינו יכול להתפלל מעומד, ובשו"ע סימן צ"ד כתב דהמתפלל מיושב חוזר ומתפלל מעומד ומשמע דגם מוסף מתפלל מיושב כשאינו יכול להתפלל מעומד.

יבואר אם נשים חייבות בתפלה שהיא כנגד הקרבן

ועוד דנשים החייבות בתפלה כמבואר במשנה ברכות דף כ' ובגמ' אמרו משום דרחמי ניהו, והא דבעינן להאי טעמא איכא כמה טעמים בדבר ובתוספות אנשי שם כתב דס"ד דנשים פטורות מן התפלה שהרי היא כנגד הקרבן והקרבן הוא מצוות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות מן הקרבן וא"כ הכי נמי פטורות מן התפלה, קמ"ל כיון דרחמי ניהו חייבין בתפלה, ונמצא שחייבות אינו אלא מהאי טעמא דרחמי ניהו, וכן מוכרח מהא

² **יבואר אמאי תיקנו יעלה ויבוא בעבודה ואם השלמת יעלה ויבוא אינו אלא בתפלה של עבודה ולא בתפלה של בקשת רחמים** והנה מה שתקנו יעלה ויבוא בעבודה דווקא אע"פ שיוצא ידי חובת הזכרה גם בשאר ברכות כמו שכתוב בשולחן ערוך סימן רס"ח יעיוין בתוספות שבת דף כ"ד עמוד א בד"ה "בבונה ירושלים" שכתבו בהא דסבור להזכיר על הנסים בבונה ירושלים והוא משום דסבר כמו בר"ה שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים הכי נמי יאמר על הנסים בבונה ירושלים, וכתבו שם דטעמא דיעלה ויבוא בבונה ירושלים וז"ל משום דיעלה ויבא היא תפלה ותחנותים תקנה בבונה ירושלים הדאי נמי תפלה ובי"ח תיקנה בעבודה שהיא תפלה להשב ישראל לירושלים, ע"ל, וצריך ביאור מוש"כ דבי"ח תקנה בעבודה שהיא תפלה להשב ישראל לירושלים אבל יעלה ויבוא להזכיר המועד למה מיישר שייך להשבת ישראל לירושלים. והנה הגר"א בביאורו לשיר השירים א' ד' כתב ליישב למה צייתה התורה לעשות חג הסוכות בט"ו תשרי ולא בט"ו ניסן שיוצא ממצרים בענין כבוד וכתב וז"ל אבל נראה לפי שכשעשו עגל וסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביו"כ ובמחרת יו"כ ויקהל משה וציוה על מלאכת המשכן וזה היה ב"א תשרי וכתב והעם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר ב' ימים הרי י"ג בתשרי ובי"ד בתשרי וטלו כל חכם לב ממשא כל הזהב במגין ובמשקל ומוט' התחילו לעשות ואז חזרו עני כבוד ולכן אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי ע"כ. ובספר של הגאון ר' שלמה ברענא וצ"ל על פירוש הגר"א על שיר השירים תמה אכתב שהתחילו בבנין בית המקדש ביום טוב של סוכות והרי בנין בית המקדש אינו דוחה יו"ט וכתב שברבי"ש סימן צ"ו כתב שלא נצטוו ישראל על המועדים אלא אחר בניית המשכן ובה נחא מוש"כ הגר"א שהתחילו במלאכת המשכן בט"ו תשרי. אכן צריך ביאור למה לא נצטוו על המועדים אלא לאחר בניית המשכן ואפשר על פי ששמעתי מחכם אחד שצריך ענין המועדים הם הקרבת הקרבנות שעל ידם האדם מתקרב לבוראו ולהכי כל זמן שלא נבנה המשכן לא נצטוו על המועדים ולהכי הזכרת יעלה ויבוא אינו אלא בעבודה משום

דכתב ברעק"א תשובה ט' דנשים פטורות מתפלת המוספים משום שאינן מחייבות במחצית השקל, ובצל"ח ברכות דף כ"ו כתב דפטורות משום דקרבן מוסף הוי מצוות עשה שהזמן גרמא ובקה"י יבחים ס"ד כתב דטעמא דהרעק"א הוא כהצל"ח יעו"ש, וא"כ הכי נמי פטורות מתפלה שהיא כנגד הקרבן ומה שחייבים בתפלה אינו אלא משום דרחמי ניהו וא"כ נשים שהתפללו במיושב אם אחר כך יוכלו להתפלל במעומד אין צריכים לחזור ולהתפלל שהרי כבר יצאו יד"ח תפלה ובתפלה כנגד הקרבן פטורות ובשו"ע לא חילק בין אנשים לנשים.

ועוד דתפלת תשלומין שבפשוטו אינו משלים את הכנגד תמידין שהרי עבר זמנו ובטל קרבנו אלא שמשלים את הבקשת רחמים וכמשנ"ת, וא"כ אם התפלל במיושב ושוב יכול להתפלל במעומד לא יתפלל שנית שהרי אינו במקום הקרבן כלל.

יבואר אם מי שנתחייב להתפלל שנית מעומד האם יש תשלומין לתפלתו

ועוד דלפ"ז מי שהתפלל במיושב ולא היה בידו להתפלל שנית מעומד האם יהא עליו חובת תשלומין לאותה תפלה שהיה צריך להתפלל מעומד ולהנ"ל שתפלת תשלומין אינו יוצא בהתפלה כנגד הקרבן משום שעבר זמנו בטל קרבנו אלא משלים הבקשת רחמים א"כ בזה אינו צריך להשלים תפלתו שהרי לא יוכל להשלים את התפלה כנגד הקרבן, והראונו שבמ"ב כתב שחוזר ומתפלל מעומד כל שעדיין לא עבר זמנה ומשמע שכל שעבר זמנה אינו יכול להשלים מה שנתחייב לחזור ולהתפלל מעומד וצ"ע.

ועוד שהרי מה שאמרו בגמ' שרב אשי היה מתפלל במיושב ושוב התפלל מעומד, הרי כתב במ"ב סימן צ"ד ס"ק כ"ה דגם המתפלל כשהוא מהלך חוזר ומתפלל מעומד, והרי במהלך אין פסול בקרבן שהרי אינו מעבך אלא במיושב ומכל מקום הרי הוא חוזר ומתפלל מעומד ומבואר שאין הטעם משום שלא יצא בהתפלה שהיא כנגד הקרבן ולהכי חוזר ומתפלל, וצ"ע.

אמנם במשכצות זהב סימן צ"ד ס"ק ה' כתב דהמתפלל מיושב חוזר ומתפלל דהקרבן פסול בישיבה והמתפלל מהלך אינו חוזר ומתפלל שהקרבן כשר במהלך וזה דלא כמש"כ המ"ב בשם האחרונים.

ומכל הלן נראה שמה שאמרו בהתפלה כנגד הקרבן אינו שבתפלה מקיים שני חייבים תפלה כנגד התמיד ותפלה של בקשת רחמים, אלא שתקנו הבקשת רחמים כנגד הקרבן אבל אינו חייב שמשלים הקרבן שנתחייבו בו ואינו דומה לתפלת המוספין שאינו אלא משום ונשלמה פרים שפתינו אבל שאר התפלות הם בקשת רחמים שתקנום כנגד הקרבן אבל אינו במקום ונשלמה פרים שפתינו, ולהכי יש תשלומין למנחה גם להתפלה כנגד הקרבן וגם נשים חייבות בו שהם חייבות בבקשת רחמים ואין חלק בתפלה שהנשים אין חייבות בו.

יבואר שכל מצוה שצריך לעשותה לכתחילה אע"פ שכבר קיים המצוה יכול לחזור ולעשותה לכתחילה

ומבואר על כרחך דמה שחוזר להתפלל מעומד אינו משום שלא יצא יד"ח תפלה שהיא במקום הקרבן אלא שכל תפלה לכתחילה צריך להתפלל מעומד משום שבעינן לעמוד לפני המלך בתפלה ולהכי צריך עמידה, אלא שאם התפלל מיושב יצא בדיעבד ואפ"ה יכול לחזור ולהתפלל כדי שייצא יד"ח תפלה לכתחילה, ואע"פ שידוע חידושו של הגר"ח שאחר שייצא יד"ח המצוה לא שייך שיקיימה בהידור שנית שהרי כבר יצא יד"ח וכ"כ הבית הלוי לגבי לקיים ההידור דגר חנוכה אחר המצוה, מכל מקום אפשר לומר דכל מצוה שנאמר בה דין לכתחילה לעשות באופן מסוים אע"פ שקיים עיקר מצוותו יכול

שעיקר המועד הוא העבודה במקדש ולכן הזכרת המועד תיקנה בבקשת השבת ישראל לירושלים שנוכל להקריב קרבנות המועד.

יבואר שהמחסר יעלה ויבוא בתפלתו יכול לשמוע מן הש"ץ משום שלא חסר לו אלא בתפלה שכנגד הקרבן

ולפ"ז אפשר לומר עוד דהנה מבואר בירושלמי בשאין אדם יוצא מחבירו יד"ח תפלה, בשומע כעונה משום שכל אחד צריך לבקש רחמים לעצמו, ולכן אינו יוצא יד"ח תפלה בשמיעתו מן הש"ץ אלא אם אינו בקי, אבל כתב בה"ג הובא בתוס' ברכות דף כ"ט ע"ב בד"ה "טעה" שבשכח הזכרה של יעלה ויבוא הרי הוא שומע חזרת הש"ץ מן השליח ציבור ויוצא בו יד"ח ובפשוטו ביאור הדבר הוא משום דכיון שכבר התפלל אלא שחסר לו הזכרה שפיר שומע מן הש"ץ. אבל אפשר לומר דהזכרה דיעלה ויבוא אינו אלא בתפלה שבמקום עבודה אבל בתפלה במקום תמידין אינו מעבך כלל הזכרה זו ולהכי שפיר יוצא יד"ח תפלה מן הש"ץ שפיר שומע מן הש"ץ. שבתפלה שפיר יצא יד"ח ולא חסר לו אלא התפלה במקום הקרבן ולהכי יוצא מן הש"ץ.

³ **אמנם** באור שמוח בפ"ג מתפלה ה"ט כתב דבתפלת תשלומין לא קיים התפלה כנגד הקרבן אבל כל זה אינו אלא בתפלת מנחה שמשלים בערבית משום שעבר זמנו בטל קרבנו ולא קיים אלא התפלה כנגד אבות, אבל בעבר זמן שחרית מתפלל מנחה שמתפלל בימיו שפיר מתקיים קרבנו גם כן, ומדוקדק בגמ' שם שאמרו שכן ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שנים שכן ולא התפלל שחרית במנחה שנים אבל בשכח ולא התפלל מנחה איתא מתפלל ערבית שנים ומשמע דאינו משלים המנחה אלא מתפלל ערבית שנים, ומשמע שאי אפשר להשלים בערבית את המנחה אלא מתפלל ערבית שנים, אבל צ"ע מ"ש עבר זמנו או עבר זמנו הרי סוף סוף גם בעבר זמנו הרי בטל קרבנו ולמה כשלא התפלל שחרית הרי הוא מתפלל במנחה שנים וחזין דבאמת גם את התפלה כנגד הקרבן יכולין להשלימו אלא שכל יום יש לו העבודה המוטלת עליו ליומו ולהכי בעבר זמנו היה מקום לומר שאין תשלומין וקמ"ל שיש לו תשלומין וצ"ע.

לחזור ולעשותה ולקיימה לכתחילה, וכל מה שחידש בבית הלוי אינו אלא **בהידור** שאחר שקיים המצוה תו אינו יכול לקיימה בהידור, אבל כל שלכתחילה נאמר לקיימה באופן מסוים אע"פ שכבר נתקיים עיקר מצוותו יכול לקיימה שנית לכתחילה. **וראיה** לדבר מהא דעירות הספיקות קורין ב"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה, וביאר הגר"א דב"ד קורא בברכה משום שכתב בירושלמי שבן ט"ו שקרא ב"ד יצא ואפ"ה חוזר וקורא בט"ו, ולכאורה הרי כבר יצא ב"ד ולמה חוזר וקורא בט"ו, ומוכרח שכל שלכתחילה צריך לקרותה בט"ו אע"פ שקיים מצוותו ב"ד מ"מ חוזר וקורא בט"ו.

וכן שמעתי בשם הגאון ר' חיים שלמה ליבוביץ זצ"ל שאמר בהא דתוקעין במיושב אע"פ שעיקר התקיעות הוא על סדר הברכות ולכאורה קשה דאם יצאו יד"ח בתקיעות דמיושב שאר התקיעות אינם תקיעות של מצוה, דאפשר דכל דלכתחילה בעי למעבד על סדר הברכות אפי' שכבר שמע תקיעות דמיושב יכול לתקוע שנית לקיים הלכתחילה.

וכן מה שנהגו כל הקהל לומר הפסוקים של שמחה במגלה על פה ופסוק אחרון אומרים כל הקהל ואח"כ חוזר הבעל קורא וקורא מתוך הכתב אע"פ שכבר יצאו על פה כל היכא שרוב המגלה היה מתוך הכתב מכל מקום יכול לחזור ולקרוא קריאה לכתחילה.

ולפ"ז מבואר היטב אמאי גם המהלך ברגליו בתפלתו כשיכול להתפלל מעומד יחזור ויתפלל משום דאע"פ שייצא יד"ח תפלה מ"מ כל שלא התפלל לכתחילה כראוי יחזור ויתפלל אפי' **בלא דין תפלת נדבה**, וגם בשבת יחזור ויתפלל משום שחוזר לעשות המצוה לכתחילה.

אמנם לפ"ז גם מי שלא כוון בתפלה הרי לא יצא המצוה לכתחילה ויל"ד האם יכול לחזור ולהתפלל לצאת המצוה לכתחילה ותפלתו תהא תפלת שחרית או מנחה ולא כנדבה בעלמא וצ"ע.

בעניין אם צריך להשלים מניין העומד להתפלל ולהפסיד סמיכת גאולה לתפלה של ערבית

מפסידין סמיכות גאולה לתפלה עדיף שיחטא הוא כדי ליכות את הציבור כיון של פשעו בדבר, כמש"כ השו"ע סימן ש"ו דאמרינן חטא כדי שיוכה חברך במקום שלא פשע, אבל אם אין מפסידין מידי על ידי ההמתנה שאין מפסידין בדבור וחשיב שפיר סמיכות גאולה לתפלה לכאורה אמרינן להו להמתין כדי שיוכה גם הוא המשתתף עמהם בתפלתו בסמיכת גאולה לתפלה.

ואין לומר שמשום טירחא דצבורא צריך להפסיד סמיכת גאולה לתפלה שהרי אינו מטריחם בחנם אלא בשביל שיוכל לסמוך גאולה לתפלה, והרי אינו מחוייב להם להפסיד מתפלתו מידי.

אמנם הרי אמרו בגמ' יומא דף ע' ע"א דמשום טירחא דצבורא קורין קריאת התורה בעל פה כדי לא להטריח הציבור וכמו שאמרו משום כבוד ציבור שלא יהיו יושבין ודוממין אין קורין מתוך הספר, וא"כ כ"ש שצריך להפסיד סמיכות גאולה לתפלה כדי שלא להטריח ציבור שימתינו עד שיקרא ק"ש בברכותיה, אלא דהעירני ידידי **הגאון ר' מנחם טוקר שליט"א** דאפשר דציבור שהוא פחות מעשרה אינו חשוב כבוד ציבור ולהכי אינו חייב בדבר.

בעניין מי שהתחיל רצה ונזכר שלא אמר טו"מ וחזר לתחלת התפלה ונזכר שיוכל לחזור לברך עלינו וסיים תפלתו

הרי הוא חוזר לברכת השנים ואינו חוזר לראש, וע"כ דלא קלקל אלא את ברכת השנים וא"כ אמאי בעקר רגליו חוזר לראש ע"כ דגם בלא סיים תפלתו ועקר רגליו חוזר לראש.

ולפ"ז בנדון דידן הרי הוא צריך לחזור לראש כיון שעקר רגליו אע"פ שהוא בתוך התפלה הרי זה חוזר לראש כל שעקר רגליו.

והעירני בני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א שבאמת יש להסתפק אם כשהחזר לראש אם מותר לענות איש"ר או דחשיב כעומד באמצע התפלה שהרי כתב הריטב"א בתענית שכשהחזר לראש אינו חוזר ואומר ד' שפתי תפתח, ולכן אפשר דגם אם חזר לראש התפלה אינו חשוב כעקר רגליו ואפי' אם חזר ואמר ד' שפתי תפתח מכל מקום אינו חשוב כעקר רגליו ולכן אפשר דבזה שחזר לתחילת שמונה עשרה לא חשיב כעקר רגליו, וגם יש להסתפק אם כשטעה בתפלה וחיסר ברכה וחוזר לראש אם צריך להמתין ד"א כמו מי שמתפלל ב' תפלות, וראיתי שכתבו **בשם מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א** שאין צריך להמתין ד' אמות ומשמע דס"ל דאינו חשוב כתחלת תפלה אחרת.

יבואר מה הדין בסיים המברך את עמו ישראל באהבה במקום בשלום

ונשאלתי בחזן שבמקום לסיים המברך את עמו ישראל בשלום סיים המברך את עמו ישראל באהבה, האם צריך לחזור לראש התפילה שהרי אם עקר רגליו הרי הוא חוזר לראש, וא"כ כשסיים ברכתו המברך את עמו ישראל באהבה ועבר כדיבור וחשב שסיים תפלתו, הרי זה כעקר רגליו שהרי החזן אינו חייב לומר יהיו לרצון א"כ חשיב שפיר שסיים תפלתו תיקף כשסיים ברכה אחרונה של שמונה עשרה וא"כ צריך לחזור לראש וצ"ע.

אמנם נראה שאם התחיל לומר קדיש בוודאי חשיב כעקר רגליו וחוזר לראש, ואפשר כיון דתתקבל של החזן הוא במקום יהיו לרצון לא חשיב עקירת רגלים אלא לאחר שאמר תתקבל, אלא דצ"ע לומר כן דא"כ באומרים הלל קודם קדיש תתקבל לא יחשב עקירת רגלים אלא אחר שאמר תתקבל וצ"ע.

יבואר בבירר על המחיה ונזכר שצריך לברך ברכה"מ אם עקר רגליו חוזר לראש

ולפ"ז נראה פשוט שאם בירך על המחיה במקום ברכת המזון שייצא יד"ח ברכת הון אלא שצריך להמשיך בברכת הארץ, ונוכר אחר שסיים על המחיה והסיח דעתו מלברך ברכת הארץ צריך לחזור לראש ברכת המזון, אמנם אם נזכר מיד כשסיים ברכת

ונשאלתי מי שקראוהו להשלים מנין העומד להתחיל שמונה עשרה של ערבית והוא עדיין לא בירך ברכות ק"ש, האם ישלים המניין ויקרא ק"ש בברכותיה אחר ערבית או שימתינו לו עד שיקרא ק"ש בברכותיה, ושמעתי מגאון אחד שאמר שיתפלל עמהם ולא יסמוך גאולה לתפלה.

ותמהתי מאוד למה יפסיד סמיכת גאולה לתפלה של ערבית למה לא ימתינו לו עד שיאמר ק"ש בברכותיה, והרי צריך לילך עד מיל כדי להתפלל עם הציבור והמתנת כמה דקות לאותו ציבור עד שיקרא ק"ש בברכותיה הרי חייבים בזה ולמה לא ימתינו לו.

והרי אמרו במצוות פריקה אם אמר הואיל ועליך מצוה פרוק והלך וישב פטור שנאמר עזב תעזב עמו, וא"כ גם כשרוצה לעשות עמם חסד שיהיה להם תפלה בציבור אבל גם הם צריכים לתת מזמנם לזה ולא יטילו מצוה זו עליו בלבד שיפסיד מצוותו והם לא יתנו מזמנם לזה המצוה של תפלה בעשרה.

ואם על ידי ההמתנה היו מפסידין סמיכות גאולה לתפלה דידהו היה מקום לומר שאומרים לו לאדם חטא כדי שיוכה חברך, וכיון שצבור של תשעה בני אדם

ונשאלתי במי שבברכת רצה נזכר שלא אמר טו"מ וחזר לתחלת התפלה ונזכר שיוכל לחזור לברך עלינו וסיים תפלתו האם יחזור ויתפלל שנית או שייצא יד"ח במה שחזר לברך עלינו.

והנה מאחר שעקר רגליו שהרי התחיל שנית שמו"ע הרי הוא צריך להתחיל מראש כמו כל טעות בתפלה שחוזר לברכתו שטעה בו אבל אם עקר רגליו חוזר לראש והכי נמי חוזר לראש כיון שחזר לתחילת התפלה.

אמנם כיון שעדיין לא סיים תפלתו אפשר דלא חשיב עקירת רגלים כיון שהוא עדיין באמצע תפלתו ויש מקום להסתפק בעקר רגליו באמצע תפלת י"ח האם צריך לחזור לראש, או דלא נחשב כעקירת רגלים כל זמן שלא גמר תפלתו.

יבואר אם דילג ברכה וגמר התפלה אם חוזר לראש

ושמעתי על מעשה שהיה בישיבה שהחזן שכח ברכת גואל ישראל ואחר התפילה העירו לו ששכח לברך וכולם הסכימו ששכח אלא שלא סמכו על עצמם להעיר ששכח אבל אחר התפילה נתברר ששכח הברכה ואמרו לו שישחזר להתפלל חזרת הש"ץ מברכת גואל ישראל עד סוף שמונה עשרה, וסברתו עמו שכל שחיסר ברכה אחת לא חשיב תפילה כלל, וא"כ א"א להחשיבו כעקר רגליו ולהכי סברו שאינו חוזר אלא למקום שפסק.

והביאו קצת סייעתא לזה דבסימן ק"ט כתב השו"ע דינא דחיסר ברכה אחת דחוזר לאותו ברכה ולא כתב שאם עקר רגליו דחוזר לראש כמש"כ לענין הזכרת טל ומטר או הזכרת יעלה ויבוא וצ"ע.

אמנם באשכול הלכות תפילה כתב להדיא בשם בה"ג שאם חיסר ברכה מן הברכות בשמונה עשרה ועקר רגליו חוזר לראש ומבואר דכל שהמתפלל הסיח דעתו מהתפילה שוב אינו יכול להתחיל ממקום שפסק אלא צריך להתחיל מראש, וכן מבואר בטור סימן קי"ז שאם הזכיר טל ומטר בימות החמה ועקר רגליו חוזר לראש אע"פ שכל שהזכיר גשמים בימות החמה הרי זה כלא התפלל כלל שהרי קלקל את תפילתו ואפ"ה כתב דבעקר רגליו חוזר לראש.

ואין לומר דהתם קלקל כל התפלה להכי חוזר לראש אבל בנתקלקלה הברכה ולא בירך ברכה אחת מהשמו"ע לא חשיב עקירת רגלים שהרי בהזכיר טו"מ בימות החמה

על המחיה שצריך לברך ברכת המזון ועדיין לא הסיח דעתו הרי הוא משלים עוד ג' ברכות שברכת הון יצא בברכת על המחיה ופשוט, ואפשר שצריך להחליט להמשיך לברך ברכת המזון כשאומר תיבת המחיה דבלא"ה כשסיים הברכה לכאורה הוא חשוב כעקר רגליו

בעניין אם מה שלא קיים אברהם אבינו ברית קודם שנצטווה אם הוא משום שאין ברית בלא שנעשה בין שניים

מקשין העולם כמה שאברהם אבינו לא קיים מצוות ברית מילה עד שלא נצטוו והלא אברהם אבינו ע"ה קיים כל התורה גם שלא נצטוו בהם ולמה לא קיים גם מצוות מילה ולמה המתן לציוויו של הקב"ה, ובחידושי הגר"ה על התורה כתב דמילה לא היה יכול לקיים אותה קודם הציווי מצד הברית שבה דכתיב והקימותי את בריתי אתך וברית היא בין הקב"ה ובין אברהם אבינו ואינו יכול לקיים מעצמו כי הלא ברית אינו אלא בין שנים וברית הוא התקשרות ואין היה עושה ברית אם אין כאן עמו צד השני שעדיין לא נצטוו, ולכן המתן אברהם אבינו שידע ברוח קדשו שענין המילה הוא ענין מיוחד של ברית בינו ובין הקב"ה.

ויעיין ספרנו בראשית פרק יח על הפסוק וירא אליו ה' באלוני ממרא וז"ל כי שם נמול אברהם או, וכל ביתו נמולו אתו, שם הופיע הקל יתברך שכינתו לעמוד בברית, כמשפט לכל מותי ברית, כענין 'אתם נצבים וכו' לעברך בברית וכו' ואולי בשביל זה נתנו להכין כסא בעת המילה ובמקומה, עכ"ל.

וצ"ע ממה שכתב הרמב"ם בפ"ג הלכה ז מהלכות מילה עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנוול בו היה אסור לישראל לחתוך לו אותה שהעכו"ם אין מעלים אותם מידי מיתה ולא מורדין אותן אליה, אף על פי שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוון למצוה, לפיכך אם נתכוון העכו"ם למילה מותר לישראל למול אותו. עכ"ל, ומבואר דס"ל שמליו עכו"ם לשם מצוה אע"פ שאינו לשם גירות, ולכאורה אם המילה הוא ברית איך עביר ברית בלא שנצטוו על כך.

ונראה פשוט שמצוות מילה היה יכול לקיים בלא צווי אבל לא היה נעשה בזה ברית בינו להקב"ה והעכו"ם שיכול לעשות מצוות מילה אינו אלא לקיים מצוות מילה בלא ברית כלל.

כיון שכבר סיים הברכה, ושמעתי ששאלו מקמיה דמזון הגר"ה קניבסקי שליט"א באחד שהאריך בשאלת צרכיו בשומע תפלה ואמר יהיו לרצון אמרי פי ועקר רגליו ושאלו אם חוזר לראש ואמר שחוזר לשומע תפלה, וזה לכאורה דלא כמשנ"ת בדברינו וצ"ע.

יבואר אם מי שנימול מילה שלא לשם מצוה אם צריך הסתת דם ברית
ושמעתי שהיה מעשה שמלו גוי ברצונו לרפואה ונתברר שהוא נולד מישראלית, ונסתפקו אם צריך לחזור ולהטות ממנו דם ברית.
ובגמ' ע"ז דף כ"ז במבואר דעכו"ם כשר למול אי לאו קרא דהמל ימול דבעינן מי שנימול יכול למול, וברית"א פסחים דף מ' כתב דטעמא דלא בעינן לשמה משום שאין טעם אחר לקציצת הערלה יעו"ש.
ובטורי אבן ראש השנה כ"ט הובא במנחת חינוך מצוה ב' אות י"ח כתב שבמילה מצוות אין צריכות מונה כיון שהמצוה בגוף האדם כמו קדשים שהמצוה בקרבן זה שהוקדש לקרבן, וא"כ שפיר נתקיים מצוותו.
ואפשר דבזה שמלו בתורת עכו"ם חסר במעשה המילה שאינו חשוב אלא חיתוך הערלה ואינו חשוב כמצוות מילה וצ"ע.
והנה להריטב"א לכא"ו אם מל משום רפואה לא קיים מצוות מילה שהרי לא נאמר שאין צריך מונה משום שאין צורך אחר לקציצת הערלה, אבל כשיש טעם אחר לקציצת הערלה ונתכוון לזה לא יצא, אבל להטות"א כיון דסתמא לשמה שפיר יצא ידי מילה.
והרי הנימול כשהוא קטן בן שמונה ימים ואין לו מונה למצוה ויוצא ידי מצוותו כמה שנימול גם בלא מונה ומוכרח שאין צריך מונה של הנימול כלל ולהכי גם גדול שנימול לכונה אחרת מכל מקום כיון שנעשה החפצא דמצוה בו נעשה מצוותו.
ויעיין ברעק"א הובא בעבודה זרה דף כ"ז כתב דבמעשה המילה אינו צריך מונה לעשותו לנימול והוא כמו נדה שנאנסה וטבלה שנטהרה והמצוה היא שלא לשמש מטתו עם הטמאה והכי נמי למעשה המילה אין צריך מונה אלא שהאב מכוון שיהא בנו נימול בזה מקיים מצוותו אבל אינו מעכב בהמילה עצמה יעו"ש.

בעניין הנסיונות שיש לאדם בתחלת עבודתו

וצריך להלחם רבות עם יצרו עליו, ורק השי"ת יודע ערך מלחמתו ביצרו בכל מעשה ומעשה, ולכן איצטרך למילף מקרא דאשמועינן הדשניה חביבה מן הראשונה.
וראיתי בספר השקדן שכתב בשם מרן הגריש"א זצ"ל שאמר שהנסיון הראשון יש בו קושי מיוחד היות והוא היה ההתחלה וכל ההתחלות קשות, כי כל המעמד והעקביות של המשך הדרך הכל נמשך מההחלטיות ברגע הראשון, ההחלטה על היציאה לדרך הראשונה היא קבלה לעמוד בניסיון בהתמדה ולהתגבר על הקשיים בריציפות, הקביעה בנפשו ללכת אחרי השם באש ובמים היא ניסיון קשה מאוד, וכן לקבוע עצמו להתמדה ועצמה היא ניסיון קשה ועצום, ללמוד ביום ישישי מתשע בבוקר ועד עשר דקות לפני הדלקת נרות בריציפות זוהי ההתחלה קשה והיא שוות ערך לנסיון העקידה, ע"כ.

בעניין מה שהאדם יכול לעשות מזהב חול ומחול זהב

ועשיתי הכל כדי שיהא לכם הנסיעה במנוחה ככל האפשר, ואמר הגאון להרבניית בבקשה קטנה של מטבעות הפסיד את כל מה שהיה נראה כגדלות בערך כבוד התורה, ואמר את מה שאמר הספרות על הפסוק והאיש משתהי לה.
ואיתא בחידושי חתם סופר על התורה על הפסוק בכסף מלא יתננה לי דצריך ביאור מהו כסף מלא שאמר שיתן להנותן לו את מערת המכפלה, וכתב שם דתנן בסוף עוקצין עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, ובתורת חיים סנהדרין כתב בשם הזהר דהקב"ה ינחיל לכל צדיק תר"ב עולמות והיינו לווג לצדיק וזוגות, והיינו דתנן לכל צדיק, ויש רמז לזה כאן כי מערת המכפלה כפולה בזוגות, ושרש תיבת מערה היא מע"ר כי תוספת ה' של מערה היא לשון נקבה אבל עיקר השם הוא מע"ר והוא בגמטריה ש"י עולמות וכשהוא כפול הוא בגמ' תר"ב עולמות, ואמרו חז"ל בפסחים בצל החכמה בצל הכסף שהמסמיע לקיום התורה נותנים לו שכרו כיוצא בו זה בחכמת תורתו וזה בכספו, וזהו בצל החכמה בצל הכסף ע"ש א"כ זה המסמיע וזה ג"כ לש"י עולמות ורמז לדבר כי אם כתוב כסף"ה במלואו כ"ף סמ"ה פ"ה היה עולה ש"י וזהו בצל הכסף וכן כאן אלו היה עפרון וזה ליתן המערה בעין

יפה היה ג"כ וזכה לש"י עולמות כנ"ל, על כן אמר אברהם ויתן לי את מערת המכפלה כפל מע"ר לי ולאשתי ועפרון יזכה לכסף מלא עבור זה אבל עפרון נתנו בעין רעה, ואחז"ל נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, על כן לא זכה לכסף מלא, אלא לכסף חסר שהוא הכסף בעצמו ולא הש"י עולמות המרוממות בו.
ועפרון היה יכול לזכות לעזר לאברהם אבינו והפסיד הכל משום שהיה נבהל להון איש רע עין, וזה מה שאומרים בשם החפץ חיים שבפועל הזה אפשר לעשות מחול זהב ומוזהב חול.
והנה רואים שמי שעשה חסד לתקות מתן שכר הפסיד הכל, ומי שעשה חסד בתמימות וזכה להטובה הגדולה שאפשר לקבל.
וראיתי בספר חכם לב יקח מצוות שסיפרו למרן הגר"ה קניבסקי שליט"א מה שלחברח"ל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר בחנוכה הבית של ישיבה לנדיב שכסף זה בון, הוסף רבינו מרן הגר"ה שליט"א שדורשים מפסוק שאפשר לכסות כיסוי הדם בזהב דכתיב ועפרות זהב ומבואר דללא פסוק אפי' כעפר לא היה חשוב, והיה רגיל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל לומר בשם הח"ח שאפשר לעשות מעפר זהב ומוזהב עפר.

איתא בבראשית רבה פרשת לך לך (פרשה ל"ט) 'אמר רבי לוי שתי פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים אי זו חביבה אם השנייה אם הראשונה, ממה דכתיב 'אל ארץ המוריה' הוי השנייה חביבה מן הראשונה, וכן הוא בבראשית רבה פרשת וירא (פרשה נ"ה) 'אל' לוי בר חייטא שני פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים אי זה חביבה אם הראשונה אם השנייה, מן מה דכתיב 'ולך לך אל ארץ המוריה' הוי שניה חביבה מן הראשונה, ע"כ.
ולכאורה הדברים צ"ב וכי מה מקום יש לדמותם זה לזה כלל וכי שוה ערך מעשה עזיבת אברהם את ארצו ומולדתו לערך המעשה דעקידת יצחק.
אכן כן הוא דאין אנו יודעים איזו מהן חביבה יותר, משום דאף דמעשה זה שהלך אברהם לעקוד את יצחק בנו ודאי נעלה הוא יותר מהמעשה שהלך מארצו ומולדתו, מ"מ הרי אין שוקלין ערך המעשים אלא בדעתו של קל דעות שהרי יש יוגדל ערך המעשה הפחות טובא אחר דהיה

בפרשת חיי שרה כתיב 'והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח' דרכו אם לא, וצ"ב לאחר שראה כל ההשגחה שיומן לו הקב"ה נערה שתאמר שתה וגם גמליך אשקה ועושה הכל בזריזות נפלאה מה היה ספיקו שעדיין לא ידע אם הצליח ד' דרכו אם לא, ובספרנו שם פירש וז"ל 'ההצליח' דרכו, אם יהיה על צד הטוב והחסד הגמור, אם לא, ושיהיה כל זה לתקות איזה שכר, עכ"ל.
וכן פירש במלבי"ם שם וז"ל 'והאיש משתאה לה', שעדיין עלה בלבו שיוכל להיות שהיה עושה זאת בעבור שתבקש ממנו מתן או אגרות כסף עבור טרחו, וזהו אין ראייה מזה שהיה נדיבה ובעלת חסד, שבהפך יהיה זה אות שהיא שפלה ובויה, ולכן החריש לדעת ההצליח ד' דרכו, שזה יראה בסוף מעשיה'.

ושמעתי שהגאון בעל אמרי בינה כשעלה לארץ ישראל לקחו בעל עגלה מיפו לירושלים וכל הדרך טרח מאוד סביבו ודאג לו ולרבניית שיהא להם כל צרכיהם בכבוד, ואמר האמרי בינה לרבניית תראי כמה גדול כבוד התורה בעיני העגלונים של ירושלים שכ"כ טרח למענם, וכשבאו לירושלים נתן לו האמרי בינה מה שסיים עמו עבור הנסיעה וביקש ממנו שיוסיף לו עוד סכום כסף ושאלו למה להוסיף לו על מה שסיים, ואמר לו העגלון כמה טרחת

דס ברית אין זה עיקר מצוות מילה אלא במקום דלא אפשר כגון גר שנתגייר בא"י בזה"כ כשהוא מחול או קטן הנולד מחול אבל עיקר מצוות מילה אודא לה. וכן קדשים אי עשאו שלא כמצותן בטל מצוות קרבן זה מש"ה סתמא לשמו קאי מוש"א"כ בשאר מצוות כמזה שופר וזולבן עשאו שלא כמצותן יש להם תקנה לחזור ולעשות כמצותן אין סתמן עומדות לשמן, עכ"ל, ובספר זכר דבר להאגון הגדול ר' דב לנדו שליט"א כתב דלהאי טעמא אם הטיף דם ברית שלא לשמה לא מהני.

י' וכבר נודע שנחלקו בזה בכונות הרמב"ם שבאגרות משה כתב שלא יתכן שגוי יקיים מצוות מילה וכדומה ובאבי עזרי כתב שמקיים כל מצוה שהיא.

י' ובטורי אבן שם כתב טעם אחר וז"ל א"נ משום דכל הני אי עשאו שלא לשמן בטל מצוות לגמרי כיון מילה אם נעשה שלא כהכשרה שוב א"א בחזרה לעשות כמצותו אף על גב דאפשר בהטפת